

Ateismens historiske sammenbrudd

Av Jon Kvalbein, Aftenposten 2. Februar, 2007

Ateismens storhetstid kan rammes inn av to begivenheter med to hundre års mellomrom. Sammen med Berlinmuren ramlet ateismens innflytelse.

I 1789 falt Bastillen, og den franske revolusjonen utløste sterk tro på livskraften i en gudløs verdensoppfatning. I 1989 falt Berlinmuren, og ateismen led et historisk sammenbrudd. I sin bok "The Twilight of Atheism. The Rise and Fall of Disbelief in The Modern World" (2004) beskriver Oxford-professor Alister McGrath ateismens storhetstid som en avsluttet epoke. Hvorfor fikk ateismen gjennomslag, og hvorfor har den mistet sin tiltrekningskraft?

Både reformasjonen og opplysningstiden kan betraktes som opprør mot pavekirken dominerende innflytelse i Europa. Men mens reformasjonen ville føre kirken tilbake til bibelsk kristendom, ville fritenkerne avskaffe troen. Først når mennesket kvittet seg med bindingen til Gud, ville det frigjøres til å skape sin egen lykkelige og fredfylte fremtid, mente de.

Ludvig Feuerbach (1804-72) hevdet at Gud bare var en menneskelig konstruksjon. Karl Marx (1818-83) mente at religionen bare var en refleks av den materielle virkeligheten. I det klasseløse samfunnet ville religionen falle bort av seg selv. Sigmund Freud (1856-1939) lærte at religiøse idéer var skadelige illusjoner. Slik sett ble ateismen en fengende frigjøringsideologi.

Visjonen ble forsøkt virkeliggjort i stor målestokk i Sovjetsamveldet. Land etter land i Øst-Europa og på Balkan ble innlemmet i den sovjetiske blokken. I Kina hersket Mao. I perioden 1950-90 levde nær halvparten av jordens befolkning under ateistiske regimer, der kristne ble forfulgt og religiøs aktivitet ikke var tillatt. Mange spådde at religionenes tid var forbi.

1989 starter et tidsskifte. Berlinmuren falt. Sovjetunionen ble oppløst. Arkiver ble åpnet. Det ble åpenbart at kommunistene hadde drevet en undertrykkelse og terror som oversteg alt tidligere i historien. Boka "The Black Box of Communism" vakte sensasjon da den ble offentliggjort i Frankrike i 1997. Boka dokumenterer at kommunismen har tatt livet av mellom 85 og 100 millioner mennesker, langt flere enn nazismen. Ingen kan dokumentere at ateismen besitter en forløsende kraft til fellesskap og fred. Knust er visjonen om en harmonisk verden uten Gud.

I tillegg hadde en postmoderne tenkning fått sterk innflytelse. Det vises til at menneskets viten er begrenset. Vår erkjennelse er kulturavhengig. Ikke noe er absolutt sikkert. Postmodernismes relativisme rammer religionene, men også ateistenes argumentasjon. Ateismen har ikke vitenskapelig grunnlag. Gud kan verken bevises eller motbevises med logikk og eksperimenter. En ideologi kan bare overleve så lenge mennesker ser at den gir dem hjelp og håp i deres daglige liv. En ateisme som reduserer virkeligheten til det materielle, tenner intet følelsesmessig engasjement. I dag er folk åpne for ulike former for spiritualitet. Empiriske undersøkelser viser positiv sammenheng mellom religiøsitet og helse og mellom tro og livslykke. Spådommen om Guds død har blitt etterfulgt av troens oppstandelse. I Russland har kommunismens fall blitt fulgt av en bemerkelsesverdig tilstrømning til den russisk-ortodokse kirke. Interessen for religioner har økt over hele verden. Også nyreligiøsitet har blomstret. Sekulariseringen har fortsatt best tak i Europa. Men også her vokser erkjennelsen: Religionene er her for å bli. Religion kan ikke reduseres til en privatsak. Troen kan ikke forvises fra det offentlige rom.